

ристання шлюбного договору як інструмент ухилення від виконання боргових зобов'язань одного чи обох із подружжя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Постанова Верховного Суду від 25 вересня 2019 року у справі № 757/10715/17-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85174248>
2. Постанова Верховного Суду у справі № 363/1545/20 від 8 червня 2022 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104769462>
3. Постанова Верховного Суду від 10 травня 2022 року у справі № 755/5802/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104258375>
4. Постанова Верховного Суду від 28 квітня 2021 р. у справі № 320/3970/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96706705>

Резніченко Семен Васильович

*к.ю.н., професор, професор кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Церковна Олена Володимирівна

*к.ю.н., доцент, доценткафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ*

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРАВА НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАНИСТЬ

Серед особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи, важливу роль відіграє право на свободу та особисту недоторканність.

Під правом на свободу розуміється одне з основоположних природних прав людини, без якого неможлива демократія як така, і яке гарантується усіма розвинутими державами світу, зокрема, це можливість особи діяти на власний розсуд у відповідності зі своїми інтересами та метою. Зазначене право закріплене в ст. 288 ЦК України [1]. Важливість цього права підкреслюється також закріпленням його в ст. 29 Конституції України [2], ст. 3 Загальної декларації прав людини [3], ст. 9 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [4], ст. 5 Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини (далі – Конвенція) [5] тощо. До гарантій реалізації права на свободу законодавець відносить заборону будь-якої форми фізичного чи психічного тиску на фізичну особу, втягування її до вживання

спиртних напоїв, наркотичних та психотропних засобів, вчинення інших дій, що порушують право на свободу.

ЦК України не визначає конкретних повноважень, які включаються у зміст даного права, а це означає, що особа має право вчиняти усі незаборонені законом дії, які спрямовані на здійснення цього особистого немайнового права. Разом з тим, право на свободу складається із низки елементів, до складу яких входять повноваження щодо володіння свободою природного існування та повноваження по використанню цієї свободи. Однак, право на свободу не є закріпленою законом всесдозволеністю, воно має передбачені законом межі, аби не допустити свавілля. І тому, право на свободу в окремих випадках може бути обмеженим на законних підставах.

Враховуючи те, що право особи на свободу та особисту недоторканність не є абсолютним, у передбачених законом випадках, особливо у кримінальному провадженні, вони можуть бути обмежені у зв'язку з необхідністю захисту соціально значущих цінностей, а також прав і свобод людей. Так, у статті 5 Конвенції [5] закріплено, що нікого не може бути позбавлено свободи, крім чітко визначених у цій статті випадків (перелік винятків є вичерпним) і відповідно до процедури, встановленої законом (наприклад, рішення у справах «Лабіта проти Італії» і «Куїнн проти Франції»), до того ж, лише вузьке тлумачення цих винятків відповідає цілям цього положення, а саме – гарантувати, що нікого не буде свавільно позбавлено свободи (рішення у справах «Енгель та інші проти Нідерландів» і «Амур проти Франції») [6, с. 108]. Таким чином, позбавлення свободи з підстав, які не охоплюються п. 1 ст. 5, ведуть до порушення цієї статті Конвенції, а сама стаття 5 Конвенції гарантує право на свободу та особисту недоторканність, а тому є стрижнем захисту прав особи.

Європейський суд з прав людини, зазначає, що питання забезпечення права на свободу та особисту недоторканність залишається одним з найактуальніших питань дотримання прав людини, а відносно України ці питання «... постійно констатуються ЄСПЛ у справах проти України» (як, наприклад, «Харченко проти України»).

Зазначені положення Конвенції відповідають і висновкам Конституційного Суду України, який керуючись нормами національного та міжнародного законодавства щодо захисту права людини на свободу та особисту недоторканність, висловлює думку, що право на свободу та особисту недоторканність не є абсолютним і може бути обмежене,

але тільки на підставах та в порядку, визначених законами України. Обмеження конституційного права на свободу та особисту недоторканність має здійснюватися з дотриманням конституційних гарантій захисту прав і свобод людини і громадянина та виключно на підставі вмотивованого рішення суду [7].

Отже, практичне застосування Конституційним Судом України у своїй діяльності положень міжнародних правових актів та практики ЄСПЛ, а також безпосередньо правова сутність рішень Конституційного Суду України сприяють імплементації принципів міжнародного права та сучасних європейських правових стандартів у правову систему України. Конституційний Суд України, розглядаючи конкретні справи, сприяє відповідності національного законодавства нормам міжнародного права у питаннях щодо гарантії права на свободу та особисту недоторканність.

Законодавчо право на особисту недоторканність фізичної особи закріплене у: ст. 29 Конституції України [2], ст. 3 Загальної декларації прав людини [3], ст. 5 Конвенції про захист прав і основних свобод людини [5], ст. 9 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [4] та ст. 289 ЦК України [1]. Дане право віднесено до вищих соціальних цінностей, що мають відповідний пріоритет, в тому числі і в розумінні правового забезпечення та захисту перед іншими цінностями.

Отже, право на особисту недоторканність фізичної особи є цивільним суб'єктивним особистим немайновим правом, яке спрямоване на забезпечення недоторканості фізичної (тілесної), психічної та моральної цілісності фізичної особи і включає в себе можливість використовувати своє тіло та його частини, у межах, що встановлені законодавством, надавати дозвіл чи забороняти втручання з боку інших осіб у процес формування власної душевної організації та системи моральних цінностей і устоїв, а також вимагати від усіх та кожного не порушувати цієї цілісності фізичної особи як єдиного біопсихосоціального організму та використовувати заходи захисту у разі такого порушення.

Як і будь-яке інше право, право на свободу та особисту недоторканність, потребує захисту від втручання та численних порушень, для чого необхідний систематичний судовий контроль за обмеженням чи позбавленням свободи та особистої недоторканності, що має здійснюватися у визначені законом часові інтервали. Ці питання до-

силь ґрунтовно задекларовані в Кримінальному кодексі України, аналіз норм якого дозволяє зробити висновок про те, що законодавством України передбачена можливість притягнення особи до суворої відповідальності за будь-яке посягання на особисту недоторканність особи. Разом з тим, ми не відчуваємо себе повністю захищеними.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-вр>
3. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015?lang=uk
4. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1966 р. (ратифіковано 19.10.1973 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043
5. Конвенція про захист прав і основних свобод людини від 04.11.1950 р. (ратифіковано 17.07.1997 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
6. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: науково-метод. посібн. для суддів. 2-ге вид. випр., допов. К., 2015. 208 с.
7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини третьої статті 315 Кримінального процесуального кодексу України від 23.11.2017 № 1-п/2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-17>